

dr hab. prof. Remigiusz Kijak

Kraków/Warszawa 26.04. 2019 roku

*Uniwersytet Warszawski
Wydział Pedagogiczny
Katedra Biomedycznych Podstaw Rozwoju i Seksuologii*

*Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Pedagogiczny
Zakład Badań nad Niepełnosprawnością Intelktualną*

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

pod tytułem

„Codzienne uczenie się rodzicielstwa przez osoby z niepełnosprawnością fizyczną.
Badania etnograficzne”

Autorstwa Pani magister Agnieszki Karpińskiej

Recenzja została przygotowana na wniosek Rady Wydziału Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Recenzję skonstruowano zgodnie z obowiązującymi na dzień 26 kwietnia 2019 roku przepisami zgodnymi z Ustawą z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.

Wstęp

Przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska zatytułowana została „Codzienne uczenie się rodzicielstwa przez osoby z niepełnosprawnością fizyczną. Badania etnograficzne”. Promotorem pracy jest dr hab. prof. UMK Beata Borowska – Beszta.

Ocenę niniejszej pracy podzielono na trzy części. Wyróżniono część formalną, część oceny merytorycznej i konkluzje stanowiące pewien rodzaj podsumowania z wyraźnym zaakcentowaniem opinii i wniosku skierowanego do Wysokiej Rady Wydziału Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

W części formalnej oceniono pracę pod względem poprawności organizacji warsztatu pracy, określonej procedury, logiki ułożenia rozdziałów, wielkości przedłożonego komputeropisu, warstwę językową, leksykalną, stylistyczną, poprawność zapisu bibliograficznego, założeń metodologicznych, a więc: metod, technik i narzędzi badawczych itp.). W części merytorycznej oceniono trafność wyboru i oryginalność przyjętych koncepcji teoretycznych, określonego paradygmatu i jego spójności jak i konsekwencję wykorzystywania

jego założeń w kolejnych częściach pracy. Oceniono poprawność sformułowania celu badawczego i wyróżnionych problemów badawczych. Dokonano też oceny umiejętności poprawnego i przekonującego przedstawienia uzyskanych wyników czyli zwięzłość, jasność, poprawność weryfikacji. W ostatniej części dokonano podsumowania i ostatecznego rozstrzygnięcia dotyczącego oceny tej pracy.

Ocena formalna

Rozprawa doktorska przygotowana została w sposób klasyczny. Składa się ze wstępu, założeń teoretycznych, części metodologicznej, części odnoszącej się do prezentacji uzyskanych wyników oraz wykazu bibliograficznego i załączników.

Całość pracy liczy 293 strony wliczając w to bibliografię i załączniki. Układ i warstwa estetyczna nie wzbudza żadnych zastrzeżeń, a poszczególne części pracy są przejrzyste i klarowne. Autorka zastosowała zapisy bibliograficzne w pracy czyli powszechnie rekomendowany zapis American Psychological Association.

Ocena proporcji między poszczególnymi rozdziałami, nie wzbudza zastrzeżeń. Praca została podzielona na część teoretyczną i część metodologiczną. Warstwę językową, leksykalną i stylistyczną należy uznać za poprawną. Autorka używa języka naukowego, dobrze posługuje się pojęciami badawczymi i terminami z obszaru nauk społecznych. Rozprawa wpisuje się w interdyscyplinarny dyskurs nad problematyką niepełnosprawności i osoby z niepełnosprawnością. Strukturę rozprawy, a więc kolejność jej rozdziałów uważam za słuszną i nie wnoszę zastrzeżeń.

Ocena merytoryczna

Przypadła mi do oceny praca szczególna, bowiem niewiele jest w polskiej pedagogice specjalnej prac etnograficznych. Pracę czytałem z ogromnym zaciekawieniem i uważam ją za wyjątkowo dobrze napisaną.

Praca zarówno w warstwie teoretycznej jak i wynikowej jest wyśmienita, to dojrzałe studium badawcze. Praca jest niebagatelną i niesłychanie ważną próbą opisu zagadnienia rodzicielstwa osób z niepełnosprawnością fizyczną, tematu wciąż rzadko poruszanego w literaturze.

W polskiej pedagogice nadal mamy niewiele badań dotyczących rodzicielstwa osób niepełnosprawnych. Dostępne jest opracowanie dotyczące rodzicielstwa osób niepełnosprawnych intelektualnie np. Remigiusz Kijak. Rodzice z niepełnosprawnością intelektualną. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2019, w zakresie rodzicielstwa osób niepełnosprawnych fizycznie warto odnieść się do projektu realizowanego ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Wnioskodawcą była Fundacja

Instytut Spraw Publicznych, a tytułem projektu „Rodzicielstwo osób z niepełnosprawnościami. Diagnoza i potrzebne zmiany” Projekt był realizowany od 1-06-2016 do 30-06-2018. Jednak to wciąż mało i każde kolejne badanie odsłania nam tabuizowany przez lata obszar.

Tak więc podjęty przez doktorantkę temat jest niewątpliwie unikalny, ważny i po prostu potrzebny. Warto docenić sam pomysł w warstwie zarówno teoretycznej jak i metodologicznej. W recenzji nie zdecydowałem się odnosić do każdego rozdziału, a ogólnie odnieść się do watorów poznawczych, merytorycznych i naukowych recenzowanego projektu.

Na wyjątkowość projektu składa się, w moim przekonaniu kilka elementów. Po pierwsze, doktorantka podejmuje istotne problemy funkcjonowania dorosłych osób z niepełnosprawnością fizyczną w kontekście adaptacji społecznej. Autorka – choć sama nie pisze o tym wprost - dotknęła jednego z zagadnień wykluczenia, zniewolenia, czy wręcz goffmanowskiego rezerwatu. Osoby niepełnosprawne fizycznie stają się wykluczone a świat ich rodzicielskiej aktywności staje się ich nieznośną codziennością z uwagi jego nieakceptacji przez otoczenie, a iluzja kontroli czasu staje się jeszcze bardziej dokuczliwa kiedy zaczynamy zdawać sobie sprawę jak niewiele możemy im zaoferować. Perspektywa ubezwłasnowolniającego fenomenu społecznej depriwacji dorosłości, takich jak role społeczne, ograniczenia z tym związane, stają się przesłanką do dyskusji o miejscu osób niepełnosprawnych fizycznie we współczesnej kulturze. Po drugie praca ta stanowi istotny głos w dyskusji na temat dysfunkcji rozwojowych w odniesieniu do osób z niepełnosprawnościami oraz wnosi dyskurs o pożądanym kierunkach zmian jak również możliwości podejmowania przez osoby niepełnosprawne określonych ról społecznych. Po trzecie kwestie poruszane w pracy osadzone są w szerokim kontekście społecznym. Po czwarte wpisuje się ona w obszar współczesnych rozważań pedagogiki specjalnej a zastosowanie metodologii jakościowej wpisuje się we współczesne badania z zakresu Disability Studies czy nawet Crip Theory. Projekt choć nie wprost, jednak w znaczący sposób staje się ważnym głosem w dyskusji o nowy kształt pomocy społecznej wskazując obszary wymagające zmiany szczególnie w kontekście rodzicielstwa osób niepełnosprawnych.

W założeniach teoretycznych jak i metodologicznych daje się wyraźnie zauważyć przyjętą logikę, odwołania do aktualnego stanu badań oraz przykłady praktyczne.

Podjęta tematyka jest trudna - chyba właśnie głównie ze względu na owo dotykane ustawicznie piętna. Muszę przyznać, że sam we własnych działaniach naukowych i społecznych doświadczam, jak silnie stygmatyzowane jest rodzicielstwo w przypadku niepełnosprawności. Gdy kilka lat temu WUM podjął projekt „Przygotowanie standardów opieki ginekologiczno położniczej dla niepełnosprawnych kobiet”, którego realizację osobiście

wspierałem jako ekspert, nie raz usłyszałem zarzut, iż „szerzy on patologię”. W projekcie chodziło o przygotowanie kadr medycznych do udzielania lepszego wsparcia ciężarnym, rodzącym oraz młodym matkom - kobietom z niepełnosprawnością, oraz o zmianę postaw społecznych wobec nich i ich rodzicielstwa. Rozumiem więc doskonale trudności przed jakimi stanąć musiała doktorantka i jak z wieloma tabu się zmierzyć.

Doktorantka wyjątkowo szeroko obrazuje złożoność problemów przed jakimi stają współcześnie dorosłe osoby z niepełnosprawnościami, przedstawiając dorosłego z niepełnosprawnością jako kapitał z jego zaletami i wadami. Zdolnościami do niepoddawania się przeciwnościom – przewyżczania ich. Umiejętnością dostosowania się do zmian otoczenia, a także kreowania ich. Słabościami, i niekiedy pozostawania na marginesie.

Praca Pani Agnieszki Karpińskiej, przynajmniej w warstwie teoretycznej wpisuje się w goffmanowską analizę ramową bowiem w każdym społeczeństwie możliwości działania czy też kreowania otaczającej rzeczywistości są mocno ograniczone, w zasadzie ciągle poddawane zewnętrznemu przymusowi i kontroli, a większość sfer życia człowieka „zinstytucjonalizowana”. Choć nie wszystkie formy zachowania poddają się manipulowaniu to znaczna ich część jest usystematyzowana nabierając w ten sposób powszechnie oczekiwanych znaczeń. Wyizolowanie niektórych podstawowych „ram” dostępnych w naszym społeczeństwie, umożliwia nadawanie sensu wydarzeniom, oraz przeanalizowania szczególnych słabości i wyzwań, na jakie te ramy odniesienia są podatne. W takim ujęciu tytułowe rodzicielstwo jawi się jako rzeczywiste wydarzenie, które może naprawdę być zwykłym żartem, snem, wypadkiem, błędem, nieporozumieniem, bowiem definicje sytuacji budowane są w zgodzie z zasadami organizacji, które rządzą wydarzeniami przynajmniej tymi społecznymi oraz naszym subiektywnym zaangażowaniem w nie.

Doceniam i z ogromną uwagą zapoznałem się z rozdziałem „Codzienność w wybranych koncepcjach socjologicznych”, jest to rozdział dojrzały, świadczy o biegłej znajomości zastosowanych teorii, które z rozsmakowaniem Autorka rekapitułuje a następnie stosuje w analizach i prezentowanych wynikach.

Doktorantka pisała swoją rozprawę doktorską pod opieką naukową czołowej badaczki jakościowej w Polsce, której prace są cytowane i rozpoznawane nie tylko na gruncie rodzimej pedagogiki ale także na arenie europejskiej. Z każdą stroną czytanej pracy przekonywałem się, że doktorantka nie tylko czerpała z ogromu wiedzy Pani promotor, ale jestem przekonany że jest całkowicie przesiąknięta metodologią jakościową i jest to ten rodzaj uprawiania badań, który stanowi dla niej pasję. Pracę czyta się z tak ogromną przyjemnością i właściwie w warstwie metodologicznej tej pracy – zbierania materiału, zastosowania narzędzi do

transkrypcji, kodowania i analizowania, nie mam żadnych uwag – praca w tej warstwie jest pełna, stanowi zamkniętą całość, nie ma niczego co zbędne i niepotrzebne

Każde badanie jakościowe to sytuacja „spotkania”, której nie da się zaplanować, przewidzieć, zobiektywizować. Jest ona nieoczekiwana, nieprzewidywalna, a sposób zachowania się ludzi względem siebie niczym nieskrępowany. Badacz ma trwać w tym wątpieniu, ma być wciąż gotowy na zaskoczenie, nie może oczekiwać. Doktorantka starała usytuować się w obszarze badań jakościowych, a jej zainteresowania zmanifestowane zostały w wyborze strategii badawczej, jaką jest etnografia.

Rozdziały 2.3.1. pod tytułem „Rodzicielstwo osób z niepełnosprawnością” oraz 2.3.2. zatytułowanym „Niepełnosprawni w rolach małżeńskich i rodzicielskich w świetle raportów z badań” stanowić powinny główny akcent teoretyczny, Doktoranta powinna większy nacisk położyć na analizę literatury w tym zakresie. Niestety rozdział ten który powinien być kluczowy jest potraktowany bardzo zwięźle wręcz lapidarnie i nie mogę uznać tego za atut – bowiem doktoranta kanie rozpisuje się zbytnio w całości tej pracy, ale jednak taka zwięźłość zaowocowała powierzchownością i spowodowała zmniejszenie wartości pracy w tym zakresie.

Warte podkreślenia jest także to, iż Doktorantka od początku przekierowała uwagę z izolowanej osoby rodzica z niepełnosprawnością na oboje rodziców i szerzej – na rodzinę, co pozwala na analizowane kwestie patrzeć systemowo i faktycznie eksplorować w kategoriach zasobów systemowych kluczowe dla rozwiązania problemu, warto aby doktoranta baczniej omówiła zagadnienie wsparcia w tym również psychospołecznego.

Doktorantka sformułowała następujący cel badawczy „Jakie jest codzienne uczenie się rodzicielstwa przez rodziców z niepełnosprawnością fizyczną? Jakościowy projekt badawczy koncentrował się na poznaniu i zrozumieniu fenomenów składających się na codzienne uczenie się rodzicielstwa przez rodziców niepełnosprawnych fizycznie. Analizie poddane zostało życie codzienne rodzin tworzonych przez niepełnosprawnych fizycznie rodziców, dzięki danym werbalnym z 17 wywiadów jakościowych z 9 matkami i 8 ojcami niepełnosprawnymi fizycznie, u których niepełnosprawność wystąpiła przed urodzeniem się dziecka” (s. 106 recenzowanej dysertacji), jest on dobrze sformułowany i daje możliwość szerokiego opisu rozpatrywanego zagadnienia.

Dobrze została opracowana matryca wywiadu etnograficznego s. 111 – 112. Co ważne dodana została istotna część poświęcona etyce w badaniach jakościowych. Dobrze zostały zaproponowane parametry kodowania – strona 131 tabele od 6 do 8. Na uwagę zasługuje celowy dobór grupy do badań. Na uznanie zasługuje również wprowadzenie tabeli 3. Charakterystyka celowej próby badawczej, która w dobry sposób prezentuje badane osoby.

Dobrze została zaprezentowana analiza badań własnych. Jest ona uporządkowana składa się z części transkrypcji zastosowanego kodu oraz interpretacji. Uznać należy, iż analiza danych jakościowych jest procesem transformacji. Polega ona na transformowaniu danych w coś, czym nie były na początku. I dokładnie tak jest w projekcie Pani magister Agnieszki Karpińskiej.

Ciekawy jest wniosek dotyczących tego iż z punktu widzenia matek i ojców z niepełnosprawnościami, ograniczenie sprawności utrudnia wychowanie dzieci. W opinii rodziców z niepełnosprawnościami, mogą oni przede wszystkim liczyć na pomoc ze strony rodziny oraz przyjaciół, rzadko instytucji. Faktem jest, że rodzice niepełnosprawni wyrażają potrzebę wsparcia jednak wsparcie to nie zawsze jest tożsame dla wszystkich rodziców niepełnosprawnych i nie zawsze potrzeby te wyrażane są na etapie początków rodzicielstwa – wielu badanych przez mnie rodziców wskazywało jak ważne było dla nich opanowanie czynności opiekuńczych w opiece nad dzieckiem aby udowodniać samemu sobie jak i otoczeniu że są wystarczająco dobrymi rodzicami.

Lektura dysertacji jej założeń i uzyskanych celów, była ciekawym doświadczeniem dla mnie. Autorka dołożyła wielu starań aby opisać złożoną materię życia i funkcjonowania rodziców z niepełnosprawnością w Polsce. Uważam że recenzowany projekt jest dojrzałym przedsięwzięciem i oceniam go pozytywnie.

Dodam jeszcze na co zwróciłem szczególną uwagę, iż o walorach recenzowanej dysertacji stanowią aktualność i ranga podjętej problematyki, poziom naukowy wszystkich zaprezentowanych w pracy rozdziałów. Uznanie budzi zarówno logiczna sekwencja rozważań, inteligentny podział na części, jak i interesująca treść poszczególnych rozdziałów. Praca ma również dużą wartość implikacyjną dla praktyki pedagogicznej, co Autorka wyraziła w podsumowaniu.

Konkluzja

Konkludując uznaję pracę doktorską pani mgr. Agnieszki Karpińskiej, zrealizowaną pod opieką naukową dr hab. Beaty Borowskiej - Beszty, prof. UMK, za ogromnie wartościową, społecznie potrzebną, w sposób odważny napisaną i spełniającą kryteria stawiane tego typu pracom. Doktorantka podejmuje ważny społecznie temat, dlatego wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika o dalsze procedowanie pracy. W moim przekonaniu recenzowana praca spełnia wymagania określone w ustawie z 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, co upoważnia mnie do złożenia dwóch wniosków, po pierwsze do stwierdzenia, iż rozprawa doktorska pani magister Agnieszki Karpińskiej jest dziełem dojrzałym,

zaawansowanym i ważnym, wyśmienicie napisanym i niebagatelnym i może stanowić podstawę dalszego postępowania zmierzającego do nadania jej stopnia doktora nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika, a po drugie wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika o **wyróżnienie pracy**.

Remigiusz Kijak

A handwritten signature in blue ink, reading "Remigiusz Kijak". The signature is written in a cursive, flowing style. The first part of the name, "Remigiusz", is written with a large, looped 'R' and the 'z' is connected to the 'K'. The second part, "Kijak", is written with a large 'K' and the 'j' is connected to the 'a'. The signature is positioned on a light blue rectangular stamp that contains the text "Remigiusz Kijak" in a smaller, sans-serif font.